

Uuringu „Eesti lõimumiskava eesmärkide saavutamise monitooring 2010“ kokkuvõte

Sissejuhatus

Käesolev kokkuvõte annab ülevaate uuringu olulisematest tulemustest **Eesti lõimumiskava 2008-2013 visiooneesmärkide saavutamisest aastatel 2008-2009**. Uuringu teostas ajavahemikul veebruar - august 2010 Kultuuriministeeriumi tellimusel Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi uurimisgrupp, mida juhtis prof. Raivo Vetik.

Lõimumiskavas seatud eesmärgid.

- eesti keele oskus inimeste hulgas, kelle emakeel ei ole eesti keel, on kõigil tasemetel paranenud;
- kontaktid ja suhtlus erineva emakeelega inimeste vahel on suurenenud ning erinevused eesti- ja muukeelsete elanike osalemises kodanikuühendustes ja avalikus sfääris on vähenenud;
- määratlemata kodakondsusega isikute osakaal Eesti elanike hulgas on püsivalt vähenenud;
- valdav osa eri rahvustest Eesti elanikke usaldavad üksteist ja Eesti riiki;
- enamik inimestest, kelle emakeel ei ole eesti keel, saab regulaarselt infot Eesti meedia kaudu ja usaldab seda;
- erinevused tööhõives ja sissetulekutes eri rahvusest töötajate vahel on vähenenud

Uuringu metoodika kirjeldus

Uuring toimus kahes osas. 2010. a mais viis sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll OÜ läbi üleriigilise avaliku arvamuse küsitluse, mis toimus suulise intervjuu vormis paberankeedi abil. Selles osales 1010 inimest vanuses 15-74 eluaastat, sh 517 eesti ja 493 eesti keelest erineva emakeelega isikut. Küsitlus viidi läbi eesti ja vene keeles. Küsitluse valimis oli eestikeelsete vastajate hulk väiksem kui nende proportsionaalne esindatus kogu rahvastikus, sest esmaseks eesmärgiks oli koguda täpsemat informatsiooni eesti keelest erineva emakeelega elanikkonna kohta.

Teavet koguti sihtrühma keelekasutuse, rahvuse ja kodakondsuse põhjal. Et muutusi ja tendentse selgemini esile tuua, koosnes ankeet 44 küsimusest, mis olid võetud eelnevatest integratsioonimonitooringu küsimustikest.

Lisaks viidi antud projekti raames läbi fookusgrupi intervjuude uuring (rahastus osaliselt TLÜ RASI uuringufondist), mille abil oli võimalik küsitluse tulemusi täpsustada. Ajavahemikus september-oktoober 2010 viis Saar Poll täiendavalt läbi ja transkribeeris 5 fookusgrupi intervjuud Tallinnas, Kohtla-Järvel ja Narvas. Osalejate valikul rakendati ükselt-uksele värbamist ning „lumepallimeetodit“, kasutades Saar Poll OÜ üle-eestilist küsitlejate võrku. Grupid moodustati osalejate võimalikult heterogeenset tausta silmas pidades (amet, haridustase, kodakondsus, keeleoskus).

Uuringumudeli sotsiaal-demograafiliste tunnuste koostamisel on kasutatud rahvastikustatistika andmeid seisuga 01.01.2009. Mudeli ja saadud küsitlustulemi representatiivsuse võrdlemisel ilmnunud erisuste vähendamiseks kaaluti saadud tulemit eraldi eestikeelsete ja venekeelsete vastanute valimis. Valdavalt vastasid eestikeelsele küsimustikule eestlased ja venekeelsele küsimustikule Eestis elavad erinevast rahvustest isikud. Uuringuandmete analüüs viidi läbi eraldi eestikeelsete ja venekeelsete vastajate lõikes, mõnel juhul kasutati ka rahvuse- ja kodakondsusepõhist eristamist.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et venekeelne elanikkond on Eesti ühiskonnas paremini kohanenud kontaktide ja keeleoskuse osas. Samas on erinevate sotsiaal-majanduslike protsesside mõjul (majanduslangus, töötuse kasv jne) märgata tendentsina võõrandumist Eesti riigist kui poliitilisest institutsioonist nii eestikeelsete kui venekeelsete vastajate hulgas. Tihenunud on kontaktid erinevast rahvusest ja emakeelega Eesti elanike vahel ning eestlaste integratsioonilased hoiakud on muutunud avatumaks.

Põhitulemuste lühikokkuvõte

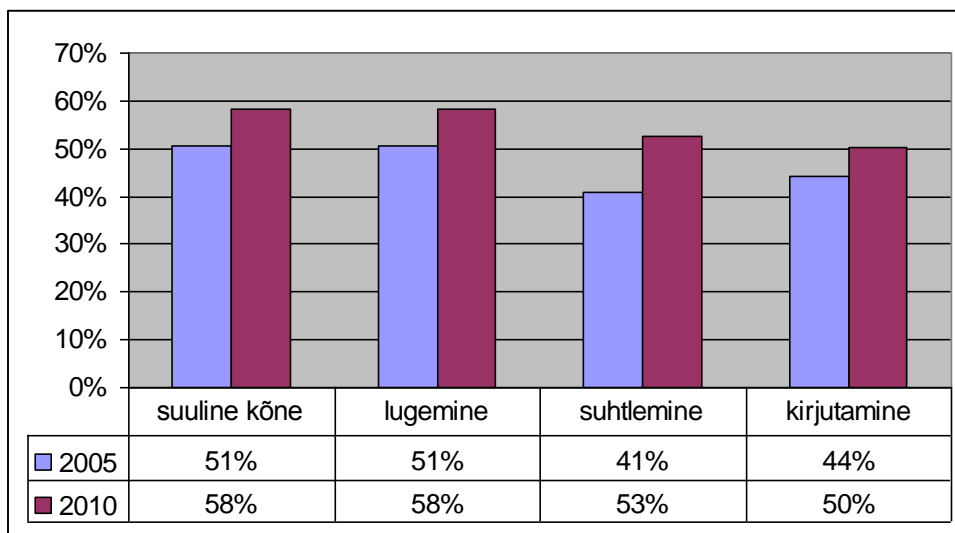
- Venekeelse elanikkonna seas on enda hinnang oma eesti keele oskusele paranenud
- Kontaktid eesti- ja venekeelsete elanike vahel on tihenened. Osalemine kodanikeühendustes ja -organisatsioonides on kasvanud.
- Mõlemad keelerühmad usaldavad ja tunnustavad üksteist varasemast rohkem. Venekeelsed vastajad usaldavad mõningaid riiklikke institutsioone vähem, kui eestikeelsed vastajad.
- Enamus eesti- ja venekeelsetest vastajatest on enesekriitilised, tajutakse vajadust oma keelegrupi poolt integratsiooniprotsessi enam panustada. Rahvusliku eripära kadumist ei kardeta.
- Määratlemata kodakondsusega isikute osatähtsus elanikkonnas on järjepidevalt vähenenud ning jõudnud praeguseks 7,5%-ni. Määratlemata kodakondsusega isikute hulgas on vähenenud motivatsioon oma staatust muuta.
- Venekeelsed vastajad tajuvad sotsiaal-majanduslikku ebavõrdsust enam kui eestikeelsed.
- Venekeelsete vastajate hulgas on jätkuvalt kõrge Venemaal toodetud meedia tarbimine.

Tulemused lõimumiskava eesmärkide kaupa

Eesmärk 1. Eesti keele oskus inimeste hulgas, kelle emakeel ei ole eesti keel, on kõigil tasemetel paranenud.

Indikaator: Eesti keele enesehinnanguline oskus kasvab

Venekeelse elanikkonna seas on eesti keele enesehinnanguline oskus paranenud. Adutakse, et eesti keele oskus mõjutab positiivselt kõiki mõõdetud faktoreid: osalus ühendustes, poliitiline aktiivsus, usaldus riigi vastu, sotsiaalmajanduslik toimetulek. Samuti on suurenenud rahvustevahelised kontaktid.

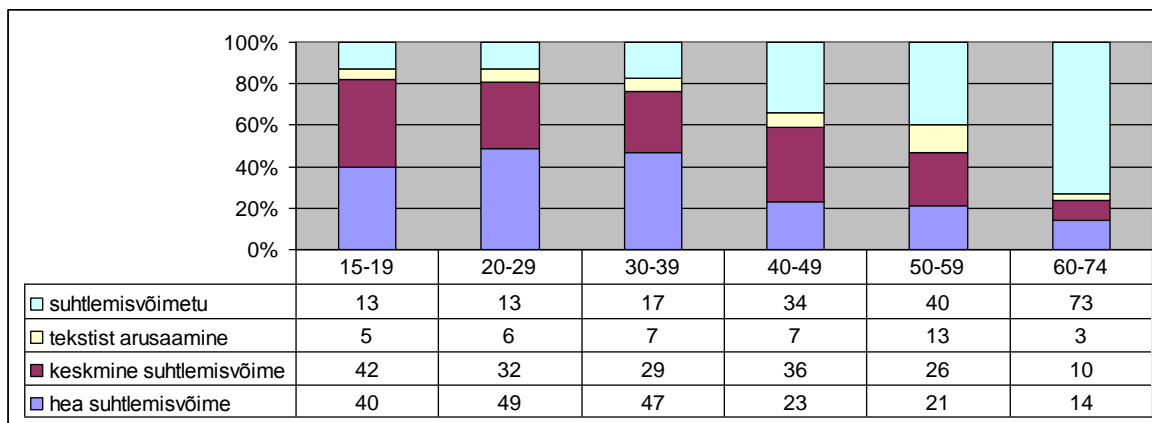

Joonis 1: Eesti keele oskuse enesehinnanguline võrdlus „hästi“ või „keskmiselt“ 2005. a integratsiooni monitooringu tulemustega.

Eeldatavalt tänu kontaktide tihenemisele on kasvanud just suulise kõne ja suhtlemistasandi keelesokus. Enamik venekeelseid vastajaid peab keele õppimise alustamist vajalikuks juba lasteaiast või põhikoolist alates – seega eesti keele vajaduse tajumine ja huvi selle õppimise vastu on kõrged.

Väiksem on eesti keele valdajate osatähtsus Ida-Virumaa venekeelsete elanike seas (suhelda suudab rahuldavalt ligi 40% küsitletuist). Võrreldes 2005. a integratsioonimonitooringu andmetega on ka seal toimunud enesehinnangulise eesti keele oskuse tunduv paranemine.

Positiivse tendentsina võib veel välja tuua, et eesti keele õppimist ei peeta ohtlikuks oma rahvuskultuurile. 84% venekeelsetest elanikest ei nõustunud väitega, et eesti keele õpe võib viia oma rahvuskultuurist võõrandumiseni.

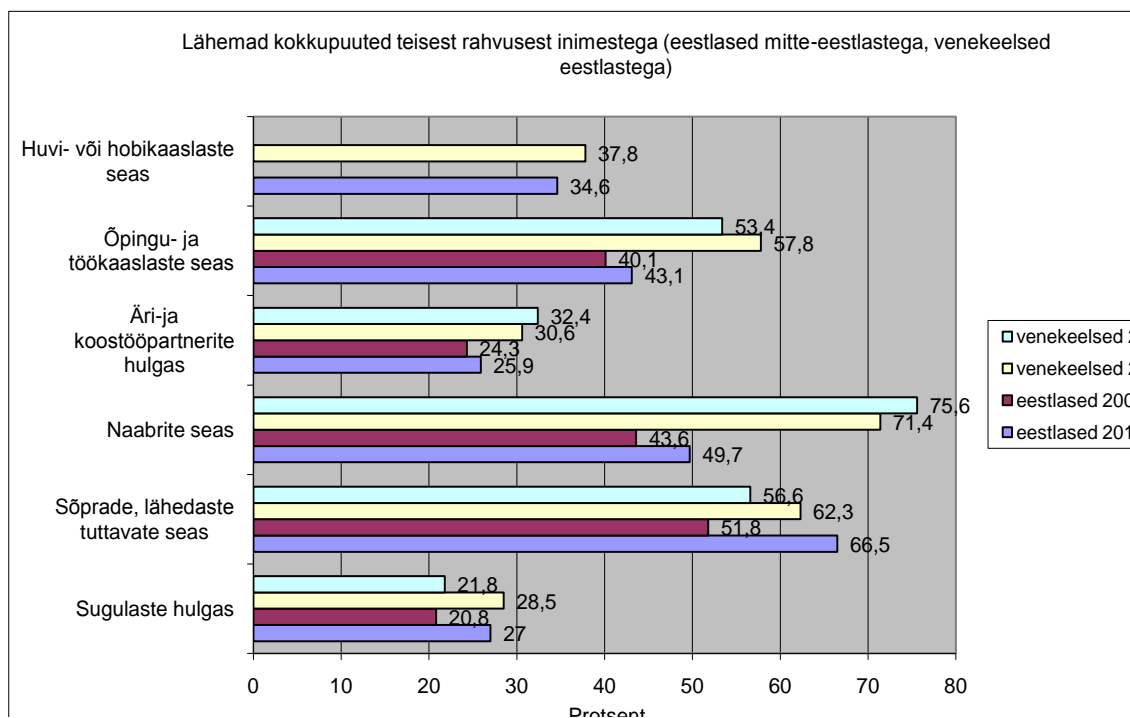

Joonis 2: eesti keele enesehinnanguline oskus vanuse lõikes

Eesmärk 2. Kontaktid ja suhtlus erineva emakeelega inimeste vahel on suurenenud ning erinevused eesti- ja muukeelsete elanike osalemises kodanikuühendustes ja avalikus sfääris on vähenenud.

Indikaator: Kontaktide tihedus eestlaste ja teiste rahvuste esindajate vahel kasvab.

Kontaktid eesti- ja venekeelsete elanike vahel on tihenened. Umbes kaks kolmandikku nii eestikeelsetest vastanutest omab teises grupis sõpru või lähedasi tuttavaid. Eestikeelsete vastanute seas on teisest rahvusest sõprade, tuttavate, sugulaste hulk viimastel aastatel märgatavalt tõusnud. Ka teisest rahvusest õpingu- ja töökaaslaste hulk on nii eestikeelsete kui venekeelsete elanike puhul pidevalt suurenenud. Suhtlemissageduse järgi vaadatuna ei suhtle üldse või suhtleb harva Eestis elavate erinevast rahvusest isikutega ca 30% eestlastest ja muukeelsetest elanikest eestlastega 25%. Peaaegu iga päev suhtleb 50% venekeelseid elanikke eestikeelsete elanikega. Kontaktid ja suhtlemine on oluliseks teguriks ka eesti keele oskuse paranemisel. Kui madala kontaktide tasemega venekeelsetest vastajatest suudab rahuldavalt eesti keeles suhelda vaid 13%, siis kõrge kontaktide taseme puhul on see näitaja ligi 80%.

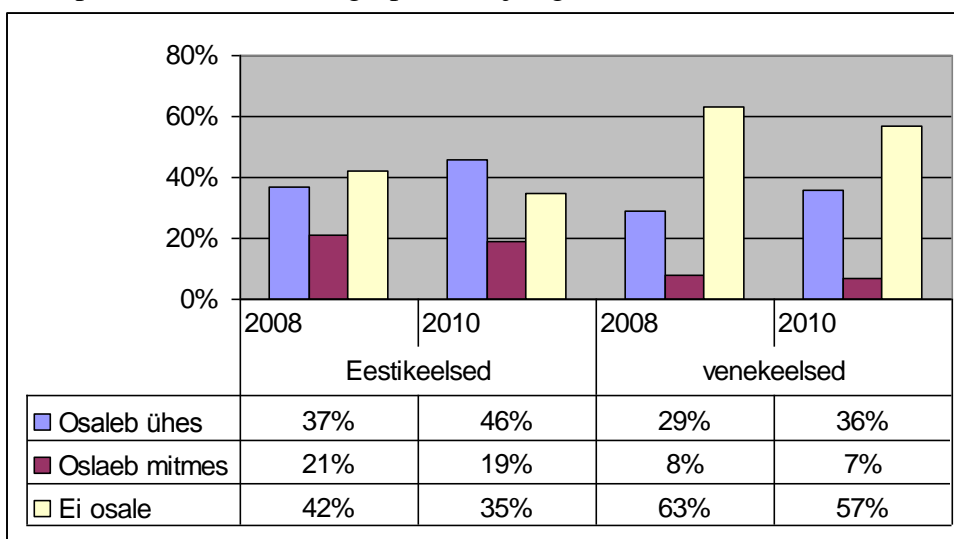

Joonis 3: Kontaktide tiheduse võrdlus

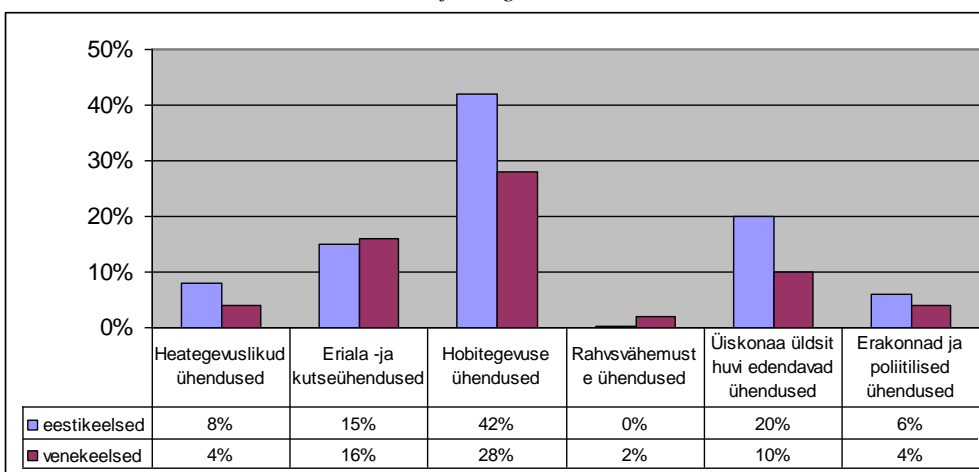
Suhtumine kontaktidesse teisest rahvusest inimestega (naabrus, koos töötamine või õppimine ja sugulus) on nii eesti- kui venekeelsete vastanute seas valdavalt positiivne või neutraalne. Eestlased on hakanud pidama venekeelseid elanikke Eesti riigile ustavamaks. Usutakse rohkem eri rahvuste koostöö võimalustesse ning -tahtesse. Igapäevastes suhetes eestlaste ja eesti keelest erineva emakeelega elanike vahel domineerivad asjalikkus-neutraalsus ja sõbralikkus-südamlikkus, mis viimastel aastatel on kasvanud. Seda on märganud enam kui 60% nii eesti- kui venekeelseid vastanuid. Valdav enamik nii venekeelseid (83%) kui ka eestikeelseid vastanuid (72%) ei ole nõus sellega, et tihe suhtlemine eri rahvusest inimeste vahel võiks viia oma rahvuse kultuurilise eripära kaotamiseni.

Kontaktide edasine arendamine peab olema integratsioonipoliitika prioriteediks – seda kinnitab fakt, et ühtsustunde puudumist Eesti elanike seas peetakse isegi suuremaks ohuks Eesti arengule võrreldes teiste väljapakutud variantidega (immigrantide sissevool, suure hulga Vene Föderatsiooni kodanike elamine Eestis või eesti keele ja rahvuskultuuri hääbumise oht) – 88% eestikeelseid ja 81% venekeelseid vastajaid peab ühtsustunde puudumist ohuks Eesti arengule.

Osalemine kodanikeühendustes ja -organisatsioonides on kasvanud. Eestikeelsete vastanute osalus on siiski endiselt kõrgem - 65%, venekeelsete vastajate puhul 43%. Võrreldes 2008. aastaga on osalusaktiivsus suurenenud mõlemas grupis enam-vähem võrdsel määral. Mitteosalejate arv on kahanenud eestikeelsete vastanute hulgas seitse ja venekeelsete vastajate hulgas kuus protsendipunkti. Organisatsioonides osalemine on seotud keeleoskusega ja ka kontaktide hulgaga. Mõlemad, nii keeleoskus kui kokkupuudete hulk teise rahvuse esindajatega, on positiivselt seotud organisatsioonides osalemisega – aktiivsemaid inimesi iseloomustab parem keeleoskus ja enam kokkupuuteid teise kultuurigrupi esindajatega.

Joonis 4: Osalemine kodanikeühendustes ja -organisatsioonides

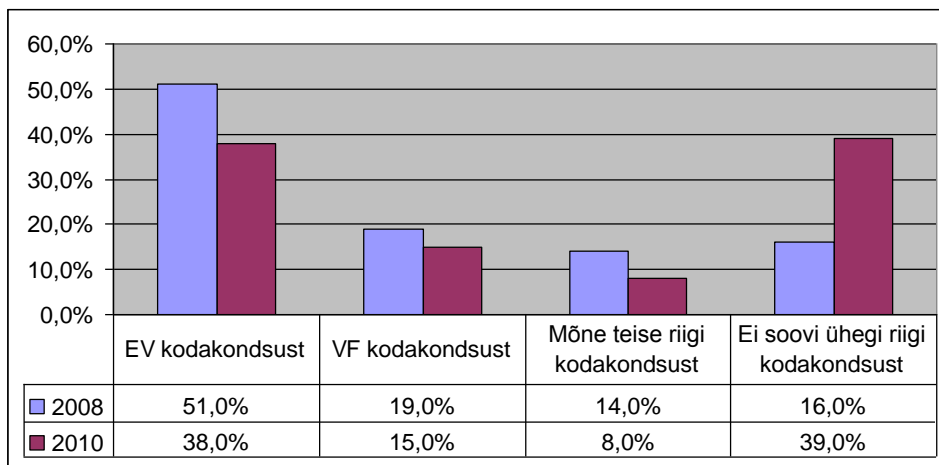

Joonis 5: Osalemine kodanikeühendustes organisatsiooni tüüpide lõikes

Eesmärk 3. Määratlemata kodakondsusega isikute osatähtsus Eesti elanike hulgas on püsivalt vähenenud.

Indikaator: Määratlemata kodakondsusega isikute osakaal Eesti elanikkonnas väheneb.

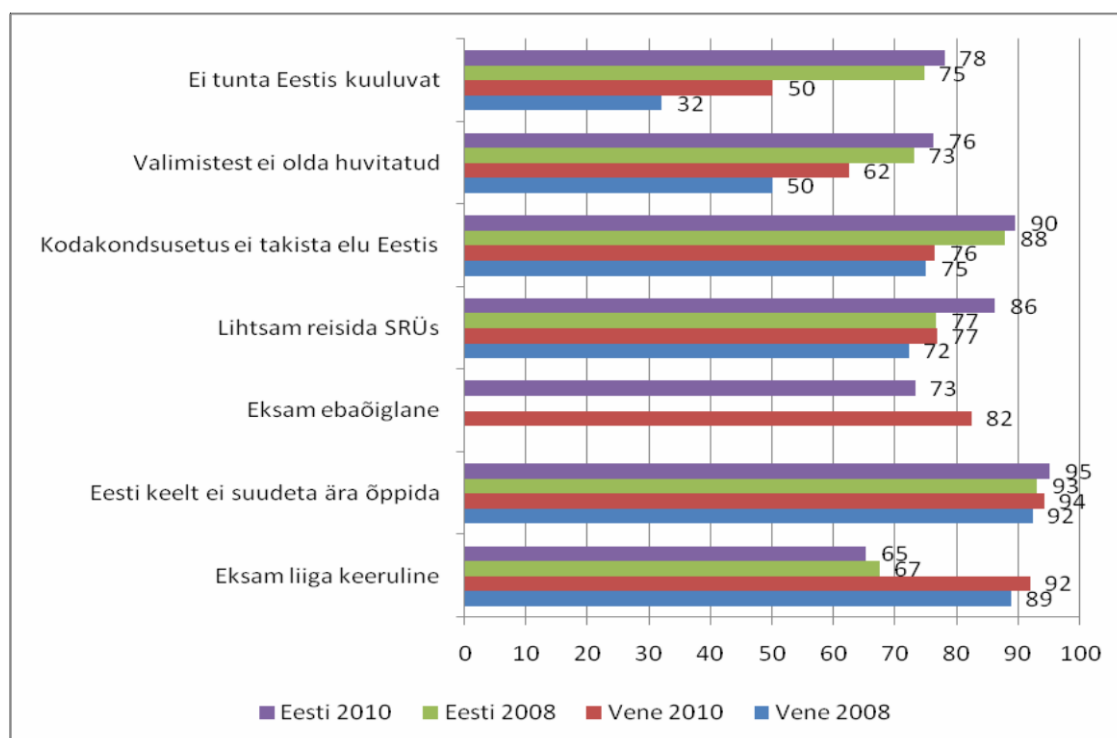
Määratlemata kodakondsusega isikute osatähtsus elanikkonnas on järjepidevalt vähenenud ning jõudnud praeguseks 7,5%-ni, võrdluseks – aastal 2007 oli see 9%. Uuring kinnitab, et määratlemata kodakondsusega isikute hulgas on vähenenud motivatsioon oma staatust muuta. 2008. a integratsioonimonitooringu tulemuste järgi ei soovinud ühegi riigi kodakondsust 16% vastajatest 2010. a uuringul vastanutest peaaegu 40%.

Joonis 6 Määratlemata kodakondsusega isikute motivatsioon kodakondsuse taotlemiseks

Vähenenud on ka Eesti kodakondsuse taotlejate arv. Määratlemata kodakondsusega isikute seas läbi viidud fookusgrupi uuring tõi põhjustena välja raskused eesti keele õppimisel (94%), ebaõiglasena tunduva eksami tegemise vajadus (73%), lihtsamad reisimisvõimalused SRÜ-s (77%) ning kuuluvustunde puudumise (50%).

Miks paljudel mitte-eestlastel ei ole veel Eesti kodakondsust?

Joonis 7: Kodakondsuse mittetaotlemise peamised põhjused

Analüüs näitab, et määratlemata kodakondsusega isikute kodakondsussoov on seotud vanuse ja sissetulekuga. Noorim eagrupp soovib kõige enam Eesti kodakondsust, samas kui keskealiste seas on levinud enda staatuse säilitamise soov. Kõige vanemad vastajad avaldasid soovi saada pigem Venemaa kodakondsus. Eesti kodakondsuse soovijad on mõnevõrra jõukamad ning neil on mõnevõrra parem eesti keele oskus.

Lisaks formaalsele kodakondsusstaatusele seob inimesi riigiga ka kuuluvustunne. Kuuluvustunde üheks indikaatoriks on enda seostamine mitte ainult oma etnilise grupiga, vaid ka ühiskonna kui tervikuga. Eestis elavad erinevast rahvusest isikuid mõjutab kõige enam päritolu (esimene põlvkond on asukohamaaga kõige nõrgemalt seotud), aga samuti vanus (noorte seas on seostunne tugevam). Suurema sissetulekuga, Eesti kodakondsusega ja eesti keele oskusega vastajad on Eestiga enam seotud. Neid vastanuid, kes seostavad end samaaegselt oma etnilise grupi ja Eestiga tervikuna, elab kõige vähem Ida-Virumaal.

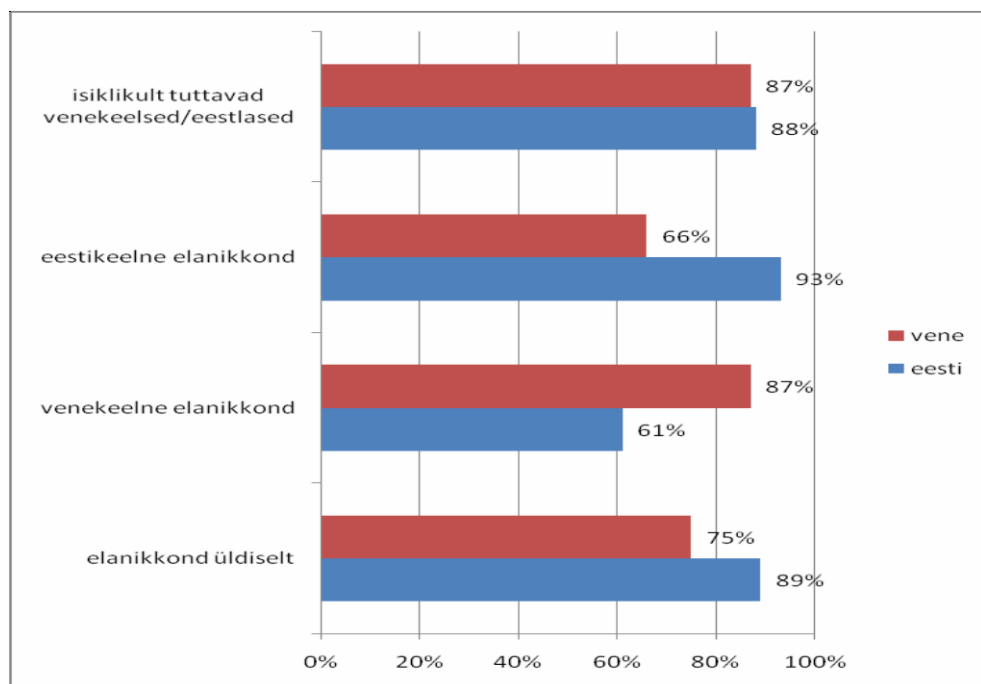
Eesmärk 4. Valdav osa eri rahvustest Eesti elanikke usaldavad üksteist ja Eesti riiki

Indikaator: Kasvav trend positiivses suhtumises teisest rahvusest inimeste ühiskonnaellu kaasatusse ja usalduse erinevuse vähenemine eestlaste ja teiste rahvuste vahel.

Mõlemad keelerühmad usaldavad ja tunnustavad üksteist varasemast rohkem. Erinevaid elanikkonnagruppe usaldavate inimeste osatähtsus on eestikeelsete vastanute hulgas varasemast kõrgem, kuid erinevus on siiski palju väiksem kui institutsioonide vastu tuntava usalduse puhul. Nelja küsimuse keskmise põhjal võib öelda, et usaldavaid inimesi on eestikeelsete vastanute hulgas 83% ja venekeelsete vastanute hulgas 79%.

Isiklike teisest rahvusest tuttavaid usaldavaid inimesi on mõlemas grupis praktiliselt võrdselt (87%-88%). Usaldus teiste elanikkonnagruppide vastu sõltub vastaja keelest – eestikeelsete hulgas on 93% neid, kes usaldavad eestikeelset elanikkonda (venekeelsete vastanute hulgas 66%), venekeelsete vastanute hulgas 87% neid, kes usaldavad venekeelset elanikkonda (eestikeelsete hulgas 61%). Elanikkonda üldiselt usaldavaid inimesi on eestikeelsete hulgas rohkem kui venekeelsete vastanute hulgas (89% ja 75%). Võrreldes 2008. a integratsioonimonitooringu andmetega on eestikeelsete ja venekeelsete vastajate erinevus vähenenud (0,9-0,6 skaalapunktile).

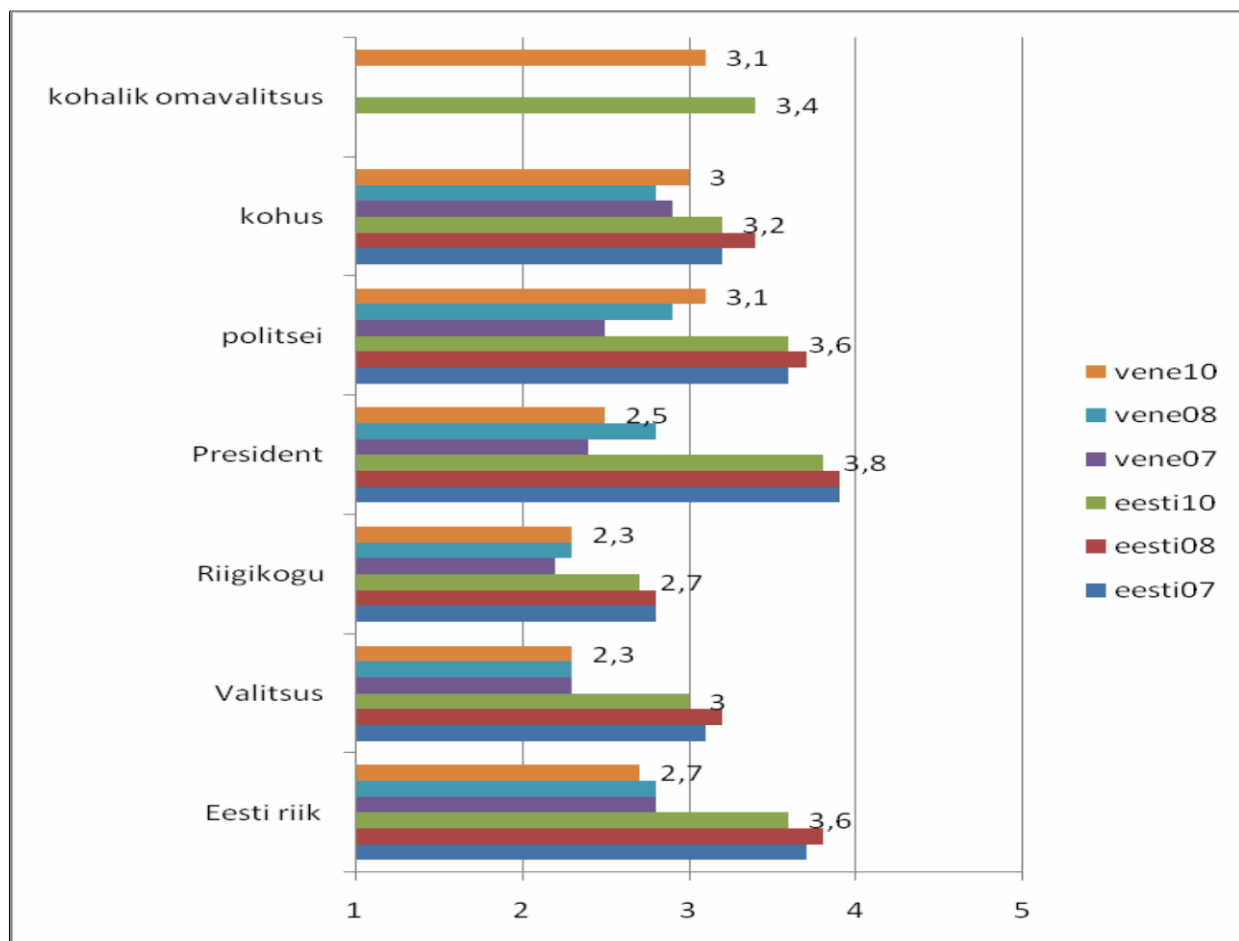
Vastajate osakaal, kes usaldavad täielikult või pigem usaldavad

Joonis 8: Täielikult või pigem usaldavate vastajate osakaal

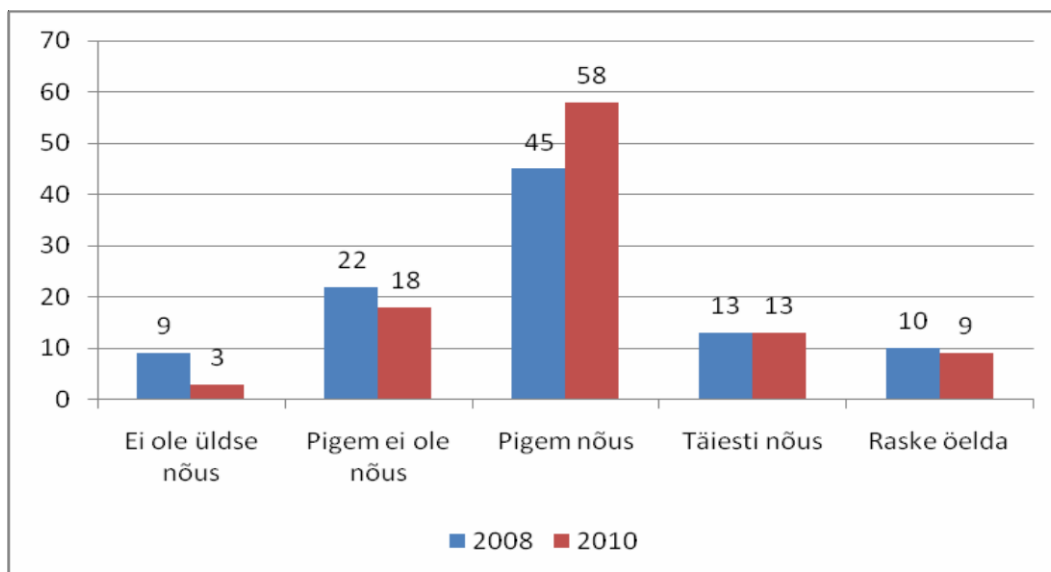
Venekeelsed vastajad usaldavad mõningaid riiklikke institutsioone vähem, kui eestikeelsed. Kõige suuremad erinevused on Vabariigi Presidendi puhul (eestikeelsetel vastanutel 67% ja venekeelsetel 14%) ja riigi kui terviku suhtes (eestikeelsete vastanute puhul 32% ja venekeelsete vastanute puhul 16%). Erinevused usalduses on väiksemad administratiivset rolli täitvate institutsioonide puhul – politsei (vastavalt 60% ja 31%), kohus (40% ja 29%), kohalik omavalitsus (52% ja 31%). Venekeelsete vastanute puhul on usaldus institutsioonide vastu seotud kontaktide intensiivsusega. Uuring viitab Eesti elanike üldisele võõrandumistendentsile Eesti poliitilisest süsteemist.

Riigiinstitutsioonide usaldamine (5 palline skaala)

Joonis 9. Riigiinstitutsioonide usaldamine

Sotsiaalne usaldus on seotud teise poole arvestamisega ja selle kaudu ka tunnustamisega. Oluliselt on suurenenud nende eestikeelsete vastanute hulk, kes leiavad, et Eestis elavate erinevast rahvustest isikutega tuleks senisest rohkem arvestada, mõlema poole enamus on integratsiooniga seoses ka enesekriitiline, mis näitab kaudselt teise poolt tunnustamist.

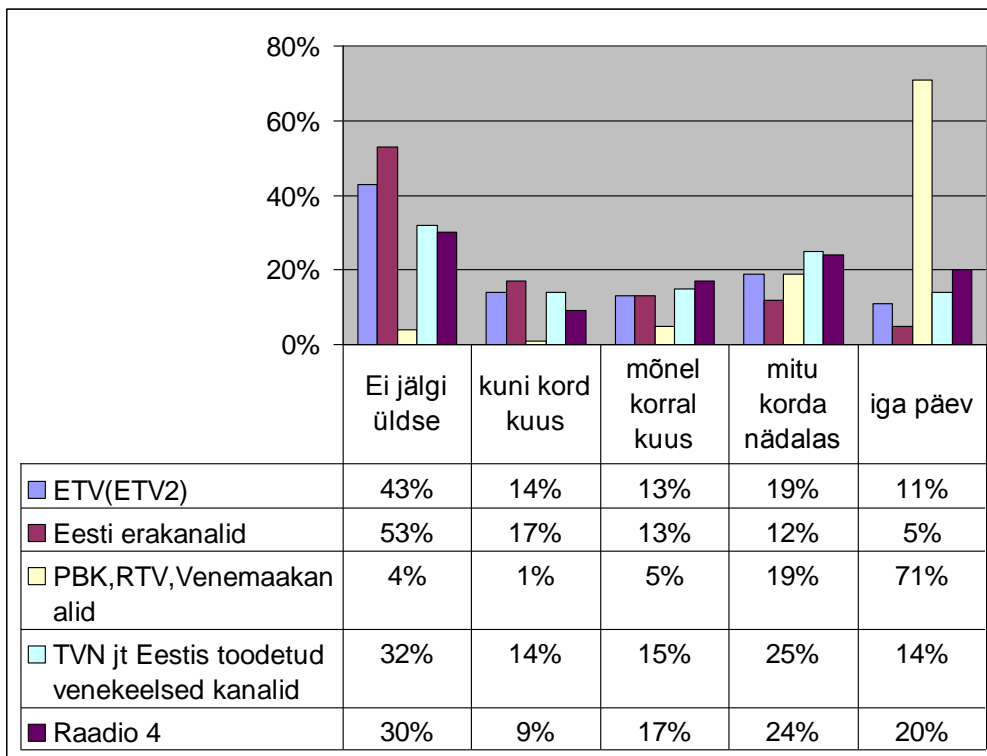
Nõusolek väitega “Mitte-eestlaste arvamus tuleks paremini tunda ning nendega senisest rohkem arvestada, sest nad on tähtis osa Eesti ühiskonnast”.

Joonis 10: Mitte-eestlaste arvamuse arvestamise olulisus

Eesmärk 5. Enamik inimestest, kelle emakeel ei ole eesti keel, saab regulaarselt infot eestikeelse meedia kaudu ja usaldab seda.

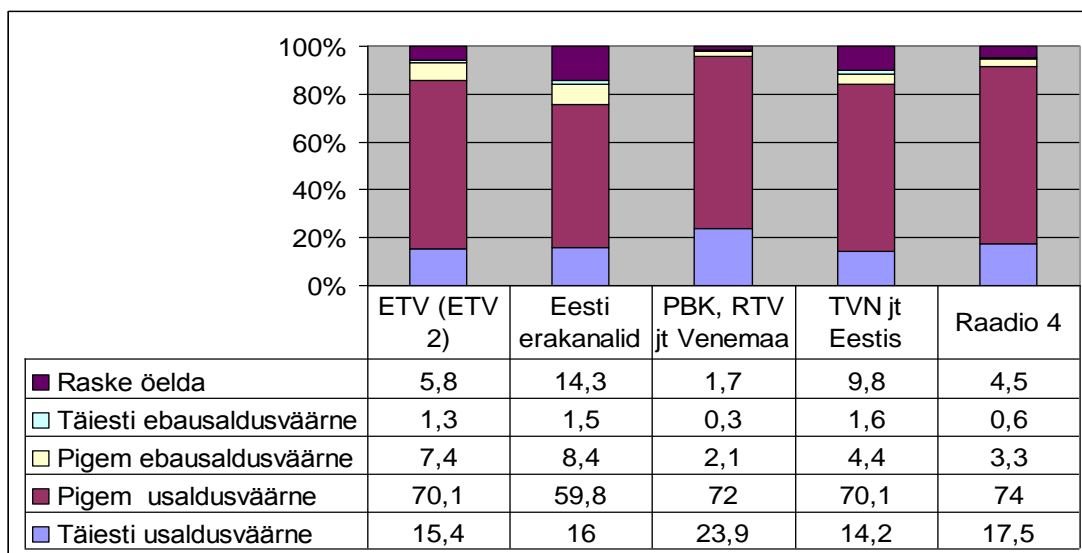
Indikaator: Infoallikate kasutamise sagedus meedia päritoluriigi (sh Eesti) ja keele järgi Eestis elavate teiste rahvuste seas ning infoallikate usaldamise tase meedia päritoluriigi (sh Eesti) ja keele järgi Eestis elavate teiste rahvuste seas kasvavad.

Venekeelsed vastajad tarbivad eelkõige Venemaal toodetud meediat. Kõige vähem jälgivad venekeelsed vastajad Eesti erakanaleid, 54% vastanutest ei jälgi neid üldse ning vaid 5% teeb seda igapäevaselt. ETV on veidi enam vaadatud kanal, 30% vaatab seda igapäevaselt või mitu korda nädalas. Siiski ei jälgi 43% vastajatest seda kanalit üldse. Ligi kolmandik (30%-32%) ei jälgi Raadio 4, TVN ega teisi Eestis toodetud venekeelseid kanaleid. Siiski, viiendik on Raadio 4 igapäevased kuulajad ning 14% tarbib igapäevaselt Eestis toodetud venekeelseid kanaleid. Venemaal toodetud kanalitest jälgib igapäevaselt 71% ja mitu korda nädalas 19% vastanutest. Venekeelsete vastajate hulgas on vaid 4% neid, kes ei jälgi Venemaa telekanaleid üldse.

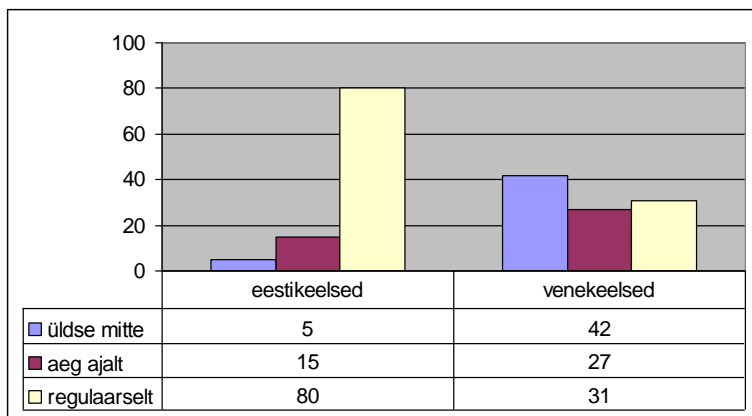
Joonis 11: Venekeelse elanikkonna meediatarbimine 2010

Samas on huvi ning usaldus nii Eestis kui ka Venemaal toodetud meedia vastu enam-vähem samas suurusjärgus. Täiesti ja pigem usaldusväärseks peab ETV, ETV2-e 85% ja erakanaleid 60% venekeelsetest vastajatest. Eestis toodetud venekeelseid telekanaleid peetakse vähem ebausaldusväärsemateks – neid peab pigem või täiesti ebausaldusväärseks vaid 6%, Raadio 4 on Eestis toodetud meediatest kõige vähem ebausaldusväärsem 4%. Kõige vähem kaheldakse Venemaal toodetud kanalite usaldusväärsuses, vaid 2% tarbijatest annab nendele kanalitele pigem negatiivse hinnangu.

Joonis 12: Meediakanalite usaldatavus

ERR infosaateid jälgib aegajalt ja regulaarselt 58% venekeelsetest ja 95% eestikeelsetest vastajatest.

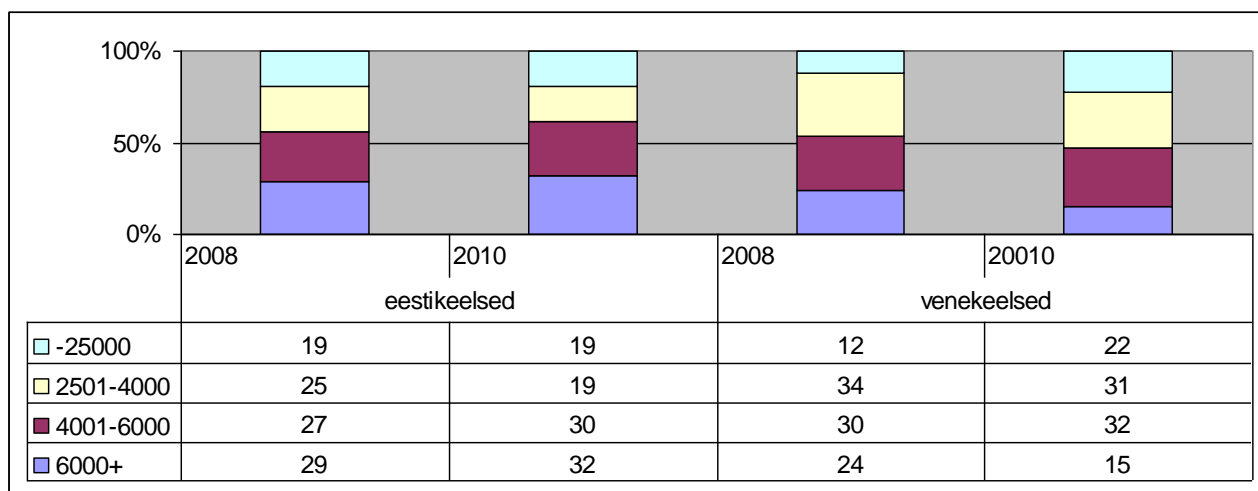
Joonis 11: ERR infosaadete jälgimine.

Eesmärk 6. Erinevused tööhõives ja sissetulekutes eri rahvusest töötajate vahel on vähenenud.

Indikaator: Vähenevad rahvusrühmade erinevused ametitasemete ja sektorite kaupa ning erinevused rahuloluhinnangu võrdluses oma pere materiaalse toimetulekuga. Suureneb inimeste osakaal kes peavad eri rahvusrühmade võimalusi ja olukorda ühiskonnas võrdseks.

Eesti ja vene keelt kõnelevate vastajate sissetulekutes ning tajutud toimetulekus on erinevused.

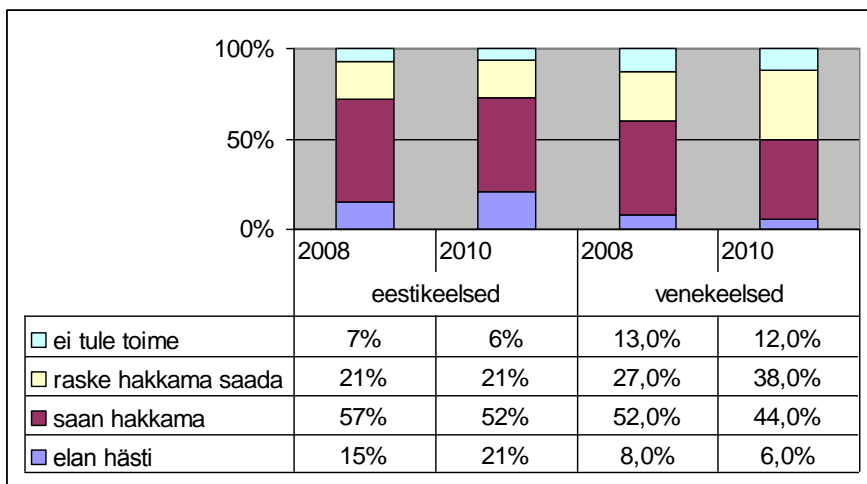
Sissetulekute lõikes on näha, et venekeelsete vastajate enesehinnanguline sissetulek on suhteliselt madalam. Eestikeelsete vastajate hulgas on enam neid kes hindavad oma sissetulekuks rohkem kui 6000 krooni inimese kohta kuus. Võrreldes kahe aasta taguse ajaga on eestikeelsete vastajate hulgas suurenenud suurema sissetulekuga kategooriasse kuulujate osatähtsus kolme protsendipunkti võrra. Venekeelsete vastajate hulgas on aga suurenenud madalama sissetulekukategooria osatähtsus viie protsendipunkti võrra ja samavõrra on vähenenud suurima sissetulekukategooria osatähtsus.

Joonis 12: Sissetulekute protsentuaalse jaotuse võrdlus

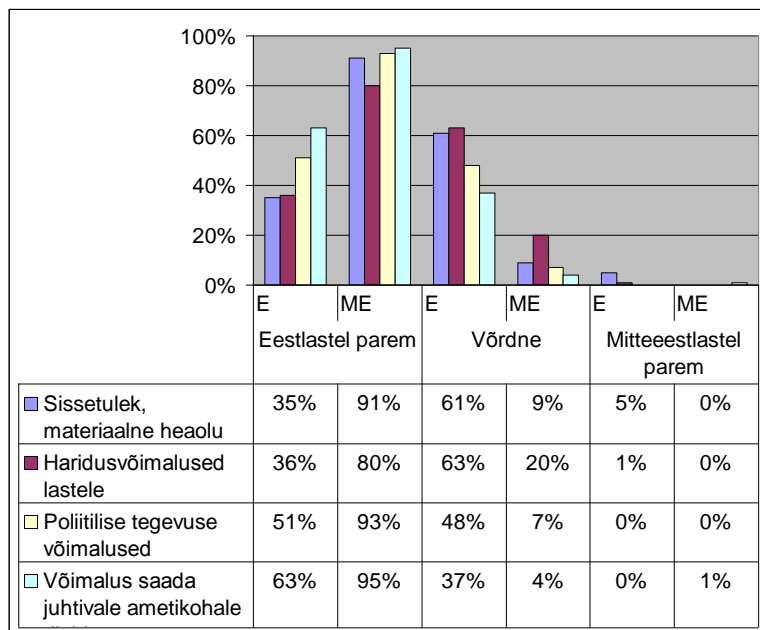
Subjektiivselt oma hakkamasaamist kirjeldades on eestikeelsed vastajad mõnevõrra positiivsemad. Inimeste enesehinnanguid on ilmselgelt mõjutanud majanduskriis, olukorra kirjeldus võrreldes varasemaga on kõigi elanikkonnagruppide osas negatiivsem. Venekeelsete vastajate hulgas on rohkem neid, kes leiavad, et peavad säästudest elama ja ka neid, kellel on oma praeguse sissetulekuga raske hakkama saada (venekeelsete vastanute hulgas 50%, eestikeelsete vastanute hulgas 27%). Eestikeelsete vastanute hulgas on rohkem neid, kes saavad hakkama ja neid, kes suudavad ka säästa (venekeelsete vastanute hulgas 50%, eestikeelsete vastanute hulgas 73%). Võrreldes 2008. a uuringu tulemustega on eestikeelsete vastanute hulgas suurenenud nende osatähtsus, kes enda hinnangul elavad praeguse sissetuleku juures hästi (+6%), venekeelsete vastanute hulgas on selle grupi osakaal

vähenenud (-2%). Mõlemas kategoorias on vähenenud nende osatähtsus, kes saavad sissetuleku juures hakkama, muutus on praktiliselt ühesugune (-7% ja -9%). Venekeelsete vastanute hulgas on suurenenud nende osatähtsus, kellel praeguse sissetuleku juures on raske hakkama saada (+11%); eestikeelsete vastanute hulgas ei ole selle kategooria suurus muutunud. Nende inimeste hulk, kes enda hinnangul toime ei tule, ei ole kummaski keelegrupis muutunud.

Joonis 13: Enesehinnanguline hakkamasaamine

Eestikeelsete vastanute puhul on suurenenud nende osatähtsus, kelle arvates on eestlastel ja mitte-eestlastel võrdsed võimalused, Venekeelsete vastanute puhul on vastupidi – mõnevõrra on vähenenud nende osatähtsus, kelle arvates võimalused on võrdsed, eriti sissetuleku ja majandusliku heaolu kohta. Selle muutusega on kooskõlas muutused hinnangutes, mis puudutavad enda toimetulekut ja ka sissetuleku suurus. Eestikeelsete hulgas on vähenenud nende osatähtsus, kelle arvates on eestlastel paremad võimalused anda lastele paremad haridusvõimalused ja saada juhtivale ametikohale riigiametis. Venekeelsete vastanute hulgas on aga suurenenud nende osatähtsus, kelle arvates on eestlastel paremad võimalused materiaalseks heaoluks ja ka paremad poliitilise tegevuse võimalused

Joonis 14: Võimaluste võrdsuse tajumine.